

160 boektitels in de boedel van doopsgezinde Gerrit Cornelis backer en schoolmeester in de Hoogstraat, 15 november 1666

Gerrit Cornelis en Trijntje Douwes trouwden op 18 april 1641 in de Doopsgezinde Vlaamse gemeente Harlingen. Gerrit Cornelis overleed in 1666 in het huis genaamd de Drie Weyten Bollen (nu Hoogstraat 6). Zijn vrouw Trijntje Douwes was al eerder overleden. Gerrit Cornelis kocht in 1643 van Magdalena Carel het huis 'De Drie Weyten Bollen' aan de zuidzijde van de Hoogstraat (Hoogstraat 6), en was daar ook met zijn vrouw 'versturven', volgens de boedelinventaris van 15 november 1666.

Uit de boedelinventaris, opgemaakt op 15 november 1666 op verzoek van Thomas Wiebes en Claas Huiberts (Braam), als vertegenwoordigers van de 'Blauwe Schuur Mennonite gesinde Armen', ex testamenta erfgenamen van wijlen Gerrit Cornelis, en op verzoek van herbergier Dirck Douwes als naaste bloedverwant, blijkt dat Gerrit Cornelis schoolmeester was. Hij had aan huis een school: het meubilair van de school bestond uit zes schoolbanken, een schoolmeesterstafel en stoel, een zandloper en een handplak. Dit attriboot zien we vaak op 17de-eeuwse voorstellingen van schoolmeesters met hun leerlingen, de schoolmeester heeft de handplak in de hand, het voorwerp ligt op tafel of hangt aan de muur onder handbereik.

Het huis van Gerrit Cornelis was waarschijnlijk niet heel groot: de vertrekken van het huis bestaan uit een opkamer en school en een benedenkamer. Daarnaast bezat Gerrit Cornelis twee-vijfde parten van een huis in de Vijverstraat, in 1653 gekocht van zijn bloedverwanten -waarschijnlijk zijn twee zusters- Siebrich Cornelis (getrouwd met Michiel Lieuwes), en Trijntje Cornelis (getrouwd met Lourens Hansen).

Gerrit Cornelis had een brede belangstelling en las naast Nederlands (Neder Duits), Duits, Frans en Latijn, zo blijkt uit zijn rijk gevulde boekenkast. In het sterfhuis werden 160 boektitels genoteerd met de taal waarin ze waren geschreven, in folio, kwarto, octavo en duodecimo formaten gerangschikt. Naast een Liesveldtbijbel, theologische boeken, geschiedenisboeken, grammatica- en rekenboeken en woordenboeken had hij onder andere de '*Ortus Sanitas [...]*' de eerste encyclopedie over natuurlijke historie, en boeken over vissen en vogels van de Zwitserse natuuronderzoeker Conrad Gesner (1516-1565) in het Hoog Duits, een medicijnboek, een boek over tuinaanleg, en de Amsterdamse zeekaarten, en Vondels emblematische bundel *Den gulden winckel der konstlievende Nederlanders*.

Boeken in de boedelinventaris van schoolmeester Gerrit Cornelis, 1666¹:

In folio

1. Gesnerus van de groote, ende kleine visschen mitsgaders de vogelen hoogh Duijts²
2. Biblia van Sebastiaan Castellio, met annotatien
3. State Bijbel
4. Postille door Gregorium Zamowtza Hoog Duijts
5. Historien van de Princen de Orange Frans
6. Petri Andrea Commentarien Medici³ Latijn
7. Chronycq Sleidani⁴ Hoogh Duits
8. Ortus sanitatis de Herbis Animalibus etc. Latijn⁵
9. Historieen ende Exempelboeken uit de H: Schrift door Andream Hoendorff⁶ hogh Duyts
10. Bibel Lysveldt, neerduits [Liesveldtbijbel]
11. Medecijnboek door Christophorum Wirtsing vertaelt door Carolum Battum⁷
12. Paraphrasis Erasmi⁸
13. Cosmographia universalis Sebastiani Munsteri⁹
14. Lexicon Graeco latinum Gesneri

15. Condordantie Sebastiani Francq¹⁰
16. Historia ecclesiastica door verscheiden outvaders Neerduits
17. De omnibus plantarum animalinunq natura et utilitate
18. Veltbouw ofte Lantwinning door mr Carel Stevens¹¹
19. Amsterdamse Zeecaarten door Albart Haien¹²
20. Oorlogen en beroerten in Franckrijk door Goulart¹³
21. Werelt Spygel S[ebastiaen] Franck¹⁴ Hoogduits

In Quarto

22. Claagliederen Jeremia per Hartmannum Greidum Hoogduits
23. Het sien op Jesus door Isaac Ambrosius¹⁵
24. Huisboeck Bullingerii¹⁶
25. Augustinus van de Stadt Godts
26. Heildani Medecijnboek Latijn
27. Biblia Neerduits
28. Mr Jan van Cotwijck Loffelijcke reisen na Jerusalem¹⁷.
29. Gulden Winckel der Constlievende Nederlanders DP Pers¹⁸
30. Reisboeck van Bottingh¹⁹
31. Coopmansroer door Udemans²⁰
32. Nieuw Testament Latijn en Hooghduits
33. Historische beschrijvinge van 't Leven Jesu Christi door Schabalje²¹
34. Polibii Historien
35. Verantwoordinge van wettel. Regering van Hollant 8o
36. Heermans gulden annotatien²²
37. Gedenckwardige spreucken Baudartius²³
38. Spiegel van Westindien door Athanasium inga van Peru (?) [geen vergelijkbare titel gevonden in STCN: Agustín de Zárate (1514-1577)], Conqueste van Indien. De wonderlijcke ende warachtighe historie vant coninckrijck van Peru. - Amstelredam : Cornelis Claesz, 1596, in kwarto. (herdr. 1598)? Of: Bartholomé de las Casas (1474-1566), Spieghel der Spaenscher tyrannye, in West-Indien, vert. uit het Spaans. - Amstelredam : Cornelis Claesz, 1607, in kwarto.]
39. Sphera Mundi Hoogduits
40. Oost-ende westindische voiagien
41. Dictionarium Frans en Neerlants
42. Sweedse Oorlogen²⁴
43. Cronycq van de opgang en afgang van 's werelts wesen Hoogduits
44. Conscientie dwangh door Henricus Arnoldi van den Linde²⁵
45. Italiaans boeckholden Hoogduits
46. Forstelijcke warande der Dieren²⁶
47. Plinius van de dieren²⁷

In Octavo

48. Joannes Bugurni Tirocimum Latine
49. Ovidii Nasonis Metamorphosis Latijn
50. Allgemeiner Passion Hern Hoogduits
51. Grammatica Latina
52. Geestelijcke Liedekens
53. Fanua Linguarium Commenii
54. Grammatica Latina

55. Verdediginge der heilige schriftuire tegen de Roomsche kerk etc. door A: Costerum²⁸
56. Lusthof der Chimische medicinen Paracelsi²⁹
57. Historie van den groten Tamerlaan³⁰
58. Gemene regeringe van Zwisterlandt
59. Petri Nessia Lessen, twe gelijcke
60. Uitlegginge over de openbaringe Joannis, Naupier
61. Biblia latina
62. Vaack verdrijver³¹
63. Bedeboeck Hoogduits
64. Nomenclator Junii
65. Phrases Latine lingua
66. Ovidii Nasonis amatoria
67. Opera Spinulae latine
68. Oorlochs practyck door de here Praissac
69. Beschrijvinge van oud Batavien.
70. Magasijn van Dr Joannes Schultetus
71. Rudimenta Latine.
72. Magia Naturalis
73. Colloquiae Corderii
74. Grouwelen der voornaamste soort ketteren³²
75. Lingua Erasmi³³
76. Reeckenboek Stockmans
77. Oeffeninge der Godsalicheit
78. Tyrocinum Latine
79. Tulps medesijnsche aenmerckingen³⁴
80. Historie van de nieuwe werelt³⁵
81. Dictionarium Kiliani
82. Lasari Riverii medecijnsche Tractaten Latijn
83. Verclaringe over 't Vader onse
84. Historien Herodiani
85. Christel: Ze[e]vaert³⁶
86. Erotemata dialectica et Rhetorica Melanctonis³⁷
87. Huwelijck Cats
88. Republijcq van Switserlant³⁸
89. Spijgel vande oude en nieuwe tijt Cats
90. Geestelijcke Goutschaal³⁹
91. Een Frans boeck sonder titul
92. Nieticheit vande kinderdoop Montani⁴⁰
93. Friga Scholasticarum Actium.
94. Apologie van Coninck Jacobus van Engelant
95. Benedicti Victorii de curandis morbis, Latine
96. Heermans Annotatien⁴¹
97. Quintus Curtius van 't leven van Alexander de Groot.⁴²
98. Nomentor Junio
99. Reeckenboek Hoogduits
100. Vande Spoocken en nachtgeesten⁴³
101. H. a Schingen Cort begryp van 't Corpus juris⁴⁴
102. Dialogorum sacrorum S. Castellio
103. Colloquia Erasmi⁴⁵
104. Eurithmetica door Willem Raadts
105. Psalmen Davids
106. 't Zamenspreeking tusschen Polites en Anna

107. Beede Boek
108. Reeckenboek, Frans
109. Grammatica Cornelii Valerii
110. Metamorhosis Ovidii neerduits
111. Epistola Dominicis Panbergii
112. Dictionarium Tetraglotton
113. Warachtige geschiedenissen onser tijds door Roset
114. Hyppocratis Coi aphorismis neerduits
115. Examen Herls
116. Testamenten
117. Thesaurus Evonijmi de remediis secretis
118. Dictionarium Triglotton
119. Schat der ongesontheit Beverwijk⁴⁶
120. Tragedische Historien⁴⁷
121. Gemene Zendbrieven Guevara⁴⁸
122. Onderwijsinge tot de Catachijsmus Hoogduits

In duodecimo

123. Het recht gebruik der tijdelijcke goederen.
124. Morale Wercken Plutachi
125. Geestelijck Liedboek
126. Heilige Aendachten
127. Nieuw Testament Frans
128. Nieuw Testament Frans
129. Het offerboek van sommige getuigen Jesu Christi
130. Liedboek van Lenaart Clock⁴⁹
131. De harp Carel Vermander⁵⁰
132. Fundament boeck van Menno Symons⁵¹
133. Psalmboek Hoogduits
134. Ordonnantie van Friesland⁵²
135. Sententien Ciceronis Latine
136. Christelijck gebedboek Hoogduits
137. Jacobi Primirosii Enchiridion
138. Frans, ende Neerlants Testament
139. Plinii Secundi Naturale historiën
140. Romeinse Adeler [Romeinse Adelaar]⁵³
141. Deugden Spoor door PB⁵⁴
142. Roemer Visschers Brabbelingen⁵⁵
143. Heinsius Poesi⁵⁶
144. Sande Nederlantse Historien
145. Innerlike Spygel der conschientien
146. Camphuisens Rijmen⁵⁷
147. Christelijcke Ridder Erasmi⁵⁸
148. Broederlijcke vereninge etc.
149. Epicteti Hantboecksken
150. Psalmboek Frans
151. Nieuw Testament
152. Het leven en lijden Jesu christi Tauleri⁵⁹
153. De herpe of 's herten snarenspeel⁶⁰
154. Wech na vredenstadt⁶¹
155. Geestelijck bloemhofken⁶²

- 156. Het gulde gebedeboecksen
- 157. Vitae sanctorum
- 158. Nieuwjaars gifte
- 159. Psalmboek Frans
- 160. Gulden gebedeboecksen

¹ Tresoar, toegang 13-16, Nedergerecht Harlingen, Inventarisatieboeken, invnr 207, fol 223-fol 227.

² Conradus Gesnerus (Conrad Gesner) (Zürich 1516-Zürich 1565), Zwitsers natuuronderzoeker, filoloog en arts. Vanwege zijn werk *Historiae animalium* wordt hij gezien als grondlegger van de zoölogie. Daarnaast was hij een invloedrijk botanicus. De *Historariae animalium* werd gedrukt door Christoph Froschauer. Het verscheen in vier volumens, waarbij Gesner de onderverdeling in Aristoteles' *Historia animalium* en Albertus Magnus' *De animalibus* volgde: Quadrupedes vivipares (1551), over levendbarende viervoeters; Quadrupedes ovipares (1554), over eierleggende viervoeters; Avium natura (1555), over vogels; Piscium & aquatiliu animalium natura (1558), over vissen. Bron: wikipedia.

³ *Petri Andreae Matthioli senensis medici Commentarii, in libros sex Pedacii Dioscoridis....* - Venetijs: in officina Erasmiana : apud Vincentium Vlgisium, 1554.

⁴ Johannes Sleidanus (1506-31 oktober 1556), Duits historicus, *Kort verhaelende begrip van de gheheele historie van den hoogh-beroemden en vermaerden Fransoyschen Histori-schrijver Frossart, uyt de Fransoysche Tale eerst by-een getrocken int Latijn door Iohannem Sleidanum, ende nu kortelijck in onse Nederduytsche Spraecke overghestelt door Ad.V.N.A. [= A. Venator].* - t'Amsterdam : bij Broer Jansz, woonende op de Nieu zijds achter-Borchwal bij de Brouwery vande Hoyberch inde Silvere kan, 1628, in folio. (Deel van J. Sleidanus, Werken, 1630), of: *III. boecken van de vier monarchien : en andere werken.* - Amsterdam : Broer Jansz, 1630, in folio.

⁵ *Ortus Sanitatis. De herbis & plantis. De animalibus & reptilibus. De Avibus & volatilibus. De Piscibus & natatilibus. De Lapidibus & in terre venis (nasce(n)tibus, [...]*, de eerste natuurlijk historie encyclopedie, gepubliceerd door Jacob Meydenbach in Mainz 1485, latere edities 1517.

⁶ Andreas Hondorff (overl 1572), Luthers predikant, auteur van *Promptuarium Exemplorum*, Leipzig 1580; *Geschiedenis van de martelaren* - Frankfurt 1575; *Theatrum historicum.* - Frankfurt 1575.

⁷ Christophorus Wirtzung, *Medecyn boec. Daer inne alle wtwendighe, ende inwendige parthyen des menschen lichaems [...] begrepen zijn, vertaald uit het Duits in het Nederlands door C. Battus.* - Dordrecht : J. Canin, 1589.

⁸ Desiderius Erasmus, *Paraphrases oft wtlegginghen op S. Paulus Epistele totten Romeynen en op beyde Epistelen totten Corinthen.* - Delft : C.H. Lettersnijder, 1526. OF: *Paraphrases in Novum Testamentum (Parafrasen van het Nieuwe Testament)*, OF: Desiderius Erasmus (1466/69-1536), *Het eerste deel, der Paraphrasis, dat is: Verklaringhe op het Nieuwe Testament*, vert. uit het Latijn door Ellert de Veer (pseud. van Paulus van Asperen). - 4e herz. verm. druk. - Amsterdam voor Hendrick Laurensz, 1639, in folio.

⁹ Sebastian Münster (1488-1522), *Cosmographia universalis*, 1544. De vroegste Duitstalige beschrijving van de wereld. Ongeveer 40 drukken verschenen tussen 1544 en 1628. *Cosmographia* bevatte de nieuwste kaarten en afbeeldingen van vele beroemde steden, portretten van koningen en prinses, kostuums, gewoonten, flora en fauna, monsters, wonderen en een encyclopedische hoeveelheid details over de bekende en onbekende wereld.

¹⁰ *Concordantie Sebastiani Franck ofte het verseghelde met seven seghelen besloten boeck.* - Haerlem : Francois Beyts, 1618.

¹¹ Kaerle Stevens e.a., *De veltbouw ofte lantwinninghe: inhoudende eene rechte wel bestellinghe eenes hofs te bouwen.* / By Kaerle Stevens et al. ; vermeerderde druk door M. Sebisch. - Amsterdam : C. Claesz, 1588 (5 herdrukken t/m 1627).

¹² Aelbert Haeyen, *Amsterdamsche zee-caerten, gecorrigeerde vermeerderde druk.* - [Amsterdam] : verkocht door C. Claesz, 1605 (en 1613).

¹³ Simon Goulart (Senlis 1543- Geneve 1628), remonstrantsgezinde predikant van de Waalse gemeente in Amsterdam, *Historie van de inlandse oorloghen ende trouvblen in Vranckryck [...] tsedert den iaere 1547 tot 1610 voorgevalle.* - Amsterdam : Broer Jansz, 1633.

¹⁴ Sebastiaen Franck (1499-1542), *Werelt-Spiegel ofte beschrijvingen des gehelen aert-bodems.* - Bolsward : S. van Haringhouck, 1649. 652 pagina's.

¹⁵ Isaac Ambrosius, *Het sien op Jesus: Een gesicht des eeuwighen euangeliums.* - Amsterdam : J. Benjamin, 1664.

¹⁶ Johan Heinrich Bullinger (1504-1575), *Hvysboec. Vijf decades, dat is, vijftich sermoenen van de voorneemste hoofdstucken der christelicker religie,* 3 delen, 1563 (en vele herdrukken t/m 1622).

¹⁷ Jan van Cotwyck (-1629), *De loflycke reyse van Iervsaem ende Syrien,* vert. uit het Latijn door Adriaen van Meerbeeck (1563-na 1627). - Antwerpen : H. Verdussen, 1620, in kwartp.

¹⁸ In 1613 verscheen bij Dirck Pietersz. Pers in Amsterdam de emblematische bundel *Den gulden winckel der konstlievende Nederlanders, gestoffeert met veel treffelycke historische, philosophische, poetische morale ende schriftuerlijcke leeringen. Geciert met schoone kunstplaten oft Beeldnissen.* Joost van den Vondel had de teksten bij de platen verzorgd. Er verscheen een herziene uitgave in 1622: *De vernieuwde gulden winckel der kunstlievende Nederlanders.* - t'Amstelredam : voor Dirck Pietersz, 1622.

¹⁹ Henricus Buntingh (Heinrich Bunting (1545-1606), *Itinerarium S. Scripturae. Dat is: een reys-boeck over de gantsche heylighe Schrift,* vert. uit het Duits, 3 dln. - Arnhem : J. Janssen, 1630, in kwarto. (geschiedenis (Azië), geografie, theologie (Judaïsme); theologie (Bijbel en Bijbelinterpretatie).

²⁰ Godefridus Cornelius Udemans, *'t Geestelyck roer van 't coopmansschip.* - Dordrecht : François Boels, 1638.

²¹ Jan Philipsz Schabaelje, *Historische beschrijving van het leven Jesu Christi.* - De Rijp : Claes Jacobs, 1647.

²² Franciscus Heermans, *De guldene annotatien.* - Amsterdam : Hendrick Laurensz, 1634.

²³ Willem Baudartius (1565-1640) (Wilhelm Baudaert), *Apophtegmatata christiana. Ofte Ghedenck-weerdighe, leersaeme en aerdighe spreucken,* 1605.

²⁴ Petrus de Lange (17e eeuw), *Sweetse wapenen, dat is: Oorlogen gevoert (onder [...] Carolus Gustavus der Sweeden, Gotten en Wenden koninck) in Poolen, Pruysen en Denemarcken.* - Amsterdam : voor Servaas Witteling, 1660, in duodecimo.

²⁵ Henricus Arnoldi vander Linde, *Vande conscientie-dwangh, dat is: Klaer ende grondich verdoogh, dat de [...] Staten Generael in haer placcaet den 3. iulij 1619. tegen de conventiculen der remonstranten ghe-emanert, gheen conscientie-dwangh invoeren.* - Delft : J.A. Kloetingh, 1629.

²⁶ Joost van den Vondel, *Vorstelycke warande der dieren.* - Amsterdam : D.P. Pers, 1617. Zie ook: http://www.dbnl.org/tekst/vond001dewe01_01/vond001dewe01_01_0104.php

²⁷ "Plinius, Van de Dieren", of "Plinius, Over de Dieren" = "Plinius, Van de dieren" = C. Plinius Secundus (23//24-79 na Chr.), *Vier boecken, handelende van de nature.* - Amsterdam : Joost Hartgersz, 1644, in octavo.

(Amstelredam : Hendrick Laurensz, 1644, in kwarto), OF: *Vijf boecken. Handelende van de nature.* - Amsterdam : Joost Hargers, 1650, in duodecimo. OF: *Vijf boecken, handelende van de nature.* - Leeuwarden : Gysbert Sybes, boekverkoper, 1651, in octavo. (herdr. 1651, 1657, 1662, 1681, 1687, 1703, 1724, 1733, 1757, 1776)

²⁸ Abraham Coster (1575-1658), *Verdediginghe der H. Schriftuere*, 1614.

²⁹ Paracelsus (Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim (geb Einsiedeln, Zwitserland ca. 1493-1541), *Fasciculus oft Lusthof der chimischer Medecynen, uyt allen Boecken ende Schriften, Mitzgaders eenen Dictionarium dienende tot vertalingh aller onduitsche woorden.* Uyt de Lat. in onze Nederl. Tale vertaelt door M. Laurenz Gysbertsz van Nyendal. - Utrecht 1614].

³⁰ Jean Du Bec, *Historie van t'leven ende de daden van den grooten Tamerlanes. vertaald uit het Frans door J.L.B. [= J.L. Berewout].* - Rotterdam : J.L. Berewout / Leyden : U. Cornelissz and J. Abramsz, 1613.

³¹ *Den Vaeck-verdryver [Vaakverdrijver] van de Swaermoedighe Gheesten: Verstellende Vermakelijcke Kluchtjens ; Om het ghemoet te verlusten ende den Vaeck uyt de Ooghen te houden.* - Amsterdam, 1620, 340 pagina's.

³² Grouwelen der voornaemster hoofd-ketteren, die voortijts ende in dese leste tijden, so in Duytslant als in Nederlant, hen opgeworpen hebben (meerdere edities vanaf 1607), octavo.

³³ Erasmus, *Lingva, dat is de tonge: leerende hoe de mensche zijn tonghe bedwinghen sal*, vert. uit het Latijn. - Delft : Bruyn Harmansz Schinckel, 1587, in octavo, herziene herdrukken 1602, 1610, 1618, 1628, 1632.

³⁴ Nicolaeas Tulp, *De drie boecken der medicijnsche aenmerkingen* - Amstelredam : voor Jacob Benjamyn, boeck-verkooper op de hoeck van de Raem-steegh achter d'Appelmarck, 1649.

³⁵ Jeronimus Benzonijs, *De historie, van de nieuwe weerelt, te weten, de beschrijvinghe van West-Indien, vertaald uit het Italiaans, door K. van Mander* - Haerlem : P. van Wesbus, 1610.

³⁶ Adamus Westermannus, *Christelycke zee-vaert ende wandel-wegh* – Amstelredam : M.J. Brandt, 1630, in octavo.

³⁷ Philippus Melanchthon (1497-1560), *Erotemata dialectices*, in het Latijn vertaald uit het Grieks (1547), een zeer vaak gedrukt boek over dialectiek.

³⁸ Josias Simler (1530-1576), *De republycke van Switserlandt*, vert. uit het Latijn door Marten Everart (ca. 1545- ca. 1615) - Delft : Adriaen Gerritsz, 1613, in octavo. (Geografie; geschiedenis (Duitsland, Centraal Europa))

³⁹ Van een latere datum is het doopsgezinde liedboek: *De Geestelyke Goudscheele, zynde een versameling van een goed getal uytgesochte Geestelycke Liedekens, Psalmen en Lof-sangen. Bequaem om Voor en Na de Predikatie gebruikt te worden* - Leeuwarden : by H. Rintjes etc., 1683, in octavo.

⁴⁰ Hermannus Montanus (ca 1585-1639), *Nietigheydt van den kinder-doop*, Amsterdam : Jan Albertsz, 1647, in octavo.

⁴¹ Franciscus Heermans (c. 1610-na 1670), *De guldene annotatien* - Amsteldam : Hendrick Laurensz, 1634, in octavo (Nederlandse taal en literatuur).

⁴² Quintus Curtius Rufus (1e E), *Historie, van 't leven en bedrijf van Alexander de Groot*, vert. uit Latijn door Jan Hendrik Glazemaker (ca. 1619-1682) - Amsterdam : G. van Goedesberg 1663, in octavo.

⁴³ Ludovicus Lavaterus, *Een boeck vande spoocken ofte nacht-gheesten, vertaald uit het Latijn door S.G. Vomelius* - Amstelredam : J.E. Cloppenburgh, 1610. 276 pagina's.

⁴⁴ H. à Schingen (Hero van Schingen) (c. 1570-), *Corpus iuris, ofte Kort begryp van alle titulen van de 48 boecken Digestorum Iustiniani*, vermeerderde uitgave - Delft : Jan Pietersz Waelpot, 1642, in duodecimo.

⁴⁵ Desiderius Erasmus (1466/69-1536), *Colloquia familiaria, of Gemeensame t'samen-spraken*. vert. uit het Latijn, Haerlem : gedrukt bij Thomas Fonteyn - Amstelredam : voor D. Pietersz, 1634, in kwarto. *Colloquia, Amstelodami*, typ. D. Elzevirii, 1677, 24o [meerdere edities]

⁴⁶ Johan van Beverwijck (1594-1647), *Schat der ongesontheit, ofte Genees-konste van de sieckten* – Dordrecht : Jasper Goris (gedrukt bij Hendrick van Esch), 1642, in octavo (herdrukken 1644, 1647, 1649, 1650).

⁴⁷ *Tragedische historie, ofte Waerachtige relatie, aengaende het ghene in het bloedigh bancquet van den graef Warfusée ghepasseert is, deels begaen in den moordt aen den persoon van Weylandt, Heer Burgemeester de la Ruelle van Hoofhl. gedachtenisse, oock deels in het Attentaet teghens de Heeren d; Abt van Mousson, als doen ten dienst van sijn Majest. van Vranckrijck in Luyck residerenden, den Baron de Saisan ende anderen: Op den 16 April 1637, binnen de voorsz Stadt van Luyck*, vert. uit het Frans - Amstelredam : Jan van Hilten, 1637, in kwarto. Of [Matteo Bandello (1485-1561)] *Tragedische ofte klaechlijcke historien*, vert. in het Nederlands naar de Franse vertaling van het Italiaans, 9 delen.

⁴⁸ Antonio de Guevara (ca. 1480-1545), *Vruntlicke ghemeene sendtbrieven*, vert. uit het Spaans door Cornelis van Beresteyn (1517-1595), 2 dlen. - Amsterdam : Broer Jansz, 1623, in octavo.

⁴⁹ Leenaert Clock (vóór 1590-ná 1638), *Het groote liedeboek van L.C.* - Haerlem : gedrukt bij Gilles Rooman, 1604, in duodecimo (liedboek), (herdruk 1625), doopsgezind.

⁵⁰ Carel van Mander (1548-1606), *De harpe oft des herten snarenspeel*, 1597.

⁵¹ Menno Simons (1496-1561), *Een fundament, ende clare aenwijsinghe van de salighmakende leere Jesu Christi*, 1579, in duodecimo (en vele herdrukken).

⁵² *Ordonnantie van de heeren Staten van Frieslandt waer op ghecollectieert sal worden t' recht van 't cleyne zeghel* - Leeuwarden : gedrukt bij Claude Fonteyne, 1628, in kwarto.

⁵³ Dirck Pietersz Pers (1581-1659), *De Romeynsche adelaer, ofte Kort verhael van Adam af, tot de Romeynsche monarchie*, 1632 en latere drukken.

⁵⁴ Petrus Baardt, *Deugden-Spoor, in de on-deughden des werelts aff-gebeeldt* - Leeuwarden : Steffen Geerts, 1645. Zie: http://openlibrary.org/books/OL24148845M/Deugden-spoor_in_de_on-deughden_des_werelts_aff-gebeeldt

⁵⁵ Roemer Visscher, *Brabbeling* - Amsterdam 1614. Gevonden op: <http://www.acgfleurkens.nl/home/2#Brabbeling>

⁵⁶ Daniel Heinsius (geb Gent 09-06-1580, overl Leiden 26-02-1655), humanistisch geleerde, uitgever, bibliothecaris Universiteit Leiden, dichter.

⁵⁷ Dirck Rafaëlsz. Camphuysen, *Stichtelyke rymen*, 1624 (meer dan 30 herdrukken, het meest verspreide Nederlandse liedboek). Dirck Rafaëlsz. Camphuysen (geboren Gorkum 1586, overl Dokkum 9 juli 1627), 'remonstrants' dichter en predikant, verbleef op de vlucht voor vervolging o.a. te Harlingen (1622) en Dokkum (1624-1627). Zijn dochter Elisabeth Dirx Camphuysen trouwde op 1 maart 1633 voor het gerecht te Dokkum met Pieter Gerrits Braem, geb Harlingen, in 1633 woonachtig in Dokkum. Zie: <http://www.harlingerrijkdom.nl/fam/braam.htm>

⁵⁸ Desiderius Erasmus, *Enchiridion militis christiani*' (handleiding voor een christen ridder of het wapen van de christelijke ridder).

⁵⁹ Joannes Thaulerus (D. Ioannis Thauleri) (Johannes Tauler (ca 1300-1361)), *Aendachtighe oeffeningen over het leven en lijden Jesu Christi, waermede den auteur sijn bekeeringhe tot Godt eerst aengevangen heeft voor CCC. iaren*, in't Hoogduyts eerst beschreven, en sedert in 't Latijn vertaelt, en nu uyt het Latijn in onse Nederlandtsche tale overgeset door P.S., vert. van de Latijnse vert van het Duits door P.S.. - Wormerveer : Willem Symonsz Boogaert, Boeck-verkooper in den beslagen Bybel, 1647, in duodecimo.

⁶⁰ Karel van Mander, *De harpe oft des herten snarenspeel*, 1597.

⁶¹ Wech na vredenstadt, niet gevonden in STCN.

⁶² *'t Gheestelijck bloem-hofken, beplant met veel lieflijcke bloemkens* - Haerlem : Thomas Fonteyn, 1637, 16° oblong, liedboekje.

Tresoar, toegang 13-16, Nedergerecht Harlingen, Inventarisatieboeken, invnr 207, fol 216r-fol 228r.

Transcriptie boedelinventaris wijlen Gerrit Cornelis, 13 november 1666:

[0216r] Inventarisatie ten overstaane van de burgemeester Bartel Lantingh als commissaris, geadsoicieert met Annio Fenema, gesworenen clercq, gemaekt ende gedaen ten sterfhuijse Gerrit Cornelis ende Trijntie Douwes in tiden echteluiden binnen deser stadt omtrent de Franequer poort verstorven, van alle goederen aldaer bevonden, opt versoek van Tomas Wybes ende Claes Huiberts als voorstanders van de Blauwe Schuier Mennonite gesinde Armen, ex testamenta erfgenamen van wijlen Gerrit Cornelis, mitsgaders in een versoeke van Dirck Douwes, herbergier, als naeste bloet vrinden van wijlen Trijntie Douwes voornoemt. Zijnde de aengevinge gedaen bij Bottie Cornelis ende Jeltie Cornelis, Sibbrigh Cornelis, Trijn Cornelis ende Jeltie Cornelis alle naeste bloedvrinden van de overledene Gerrit Cornelis voorschreven, benefens Jancke Goitiens, als huisbewaerster het sterfhuis gefrequentteert hebbende, ten welcken einde sij de belofte dartoe, staende onder eede in welgemeldte commissaris handen hebben gedaen, werdende zoo de eene als de ander in cas van erffenisse bij desen halfs recht gelaaten. Actum den 13e November 1666.

[0216v] Opt opcamercke ende inde schoole:

3 bedden mette puelen waervan nochtans het eene in de beneden kamer

9 oorcussens

3 dekens

8 banckwercks stoelkussens soo goed als quaed

3 groene stoelkussens

3 kleine stoelkussenties en 1 cussenblad

1 groen spreedt

1 oud vijffschafte manteltie

1 blaue vrouwen hembdtrock

1 roode vrouwen hembdtrock

1 oude dito hembdtrock

1 fulemurten [= feuillemorgen] schort

1 overlijff

enige oude mans plunjen

[0217r] een paar mans wanten

9 kleine schilderde borties

1 groot schildert bordt

twe groene stoelen

noch 1 eken stoel

twe naeikorfkes, daarinne enige prullen

een zetbanck
1 oude tonne met romlingen
een eeken cassie, daerin wat oud linnen
een eeken kist
een eeken kistje waerin enigh kindergoet
een leij

[0217v] 5 stenen panties
1 iseren evener ende hanghiser

In de Schoole
6 bancken
1 schoolmesters stoel ende tafel
1 sandloper, handplack ende anderen romlingen
en op de zolder wat turff

In de beneden kamer
[0218r] een paer groene gardijnen, ende een rabat
drie oorcussens bij 't bed, onder de vorige bedden begrepen
1 groene deken, ongevoerd
1 Spaense deken
noch een groene deken
een bed spread
1 groen schorstienkleed
2 stoelcussens
18 stucks steenen panties
9 copies en pottjes
noch 4 slechte stenen pannen
noch 7 stenen panties in de spijskamer
voorts noch enigh stenen schuttelgoet
1 grauwe kanne
3 messchen gootlinge
1 koperen koekpanne

[0218v] 1 koperen pot, 1 koperen kanne
1 vierbecken
2 messchen kandelers
1 iseren kandeler
1 iseren backvorckien ende hanghkandeler
1 tange, asschop, treeft
1 tinnen com, 1 tinnen mingelen en croes
2 tinnen croeskes
7 tinnen lepels
1 spiegel
1 kerckstoel
1 eeken slaepbanck

[0219r] 2 eeken schabellen
1 vieren eeten cas
1 eeken boek cas
1 bed banckie
10 stoven soo groot als clein

1 cleer korff
1 stooff
1 doos met lappen
noch 1 doos ende vattje
2 tijnties met romlingen
21 houten tafelborden
5 tobben soo groot als klein
2 waterremmers

[0219v] noch 8 neusdoekies
8 bonte doeken
5 mans mutsen
2 linnen broeken ende 1 hembdtrock
2 grouwe schorteldoeken
1 roode Friesche muts
1 swarte doos met een vrouwen muts en wat kindergoet
1 silveren lepel met een messchen lepel

Wollen cledinge etcetera, mans:

een swart lakens mantel
1 swart lakens wambais met mouwen ende een sonder mouwen
1 swart lakens rockien
1 carrossijen broek

[0220r] pagina ontbreekt

[0220v] pagina ontbreekt

[0221r] een donker blauw pak cleren
1 swart lakens broek
1 roodscharlakens hembdtrock
1 donker blauw lakens reisrock
2 swarte mans overbroecken met een hembdrock
4 swarte hoeden
1 paer swarte hosen

Vrouwen cleren:

2 hoiken [= huiken]
1 swart lakens rock
1 carrossijnen rok
1 swart rassen schort
1 blauw lakens rok
2 lappen blauw laaken
2 carrossijne schorteldeoeken

[0221v] noch 1 swart rassen schort

1 glad manteltie
1 swart lakens lijffke
1 rood scharlakens borstrock
2 paer swart lakens mouwe
1 paer gladde met een paer halve gladde mouwe
1 colleurd overlijff

2 cappen
3 blauwe linnen schorteldoecken
2 blauwe cussens blaaden
1 groen naj cussentie
2 bosschen geern
noch een daeghs vrouwen borstrock

[0222r] Brieven:

Coopbrief gepasseert bij Magdalena Carels aen Gerryt Cornelis junior, dato den 17 January 1642, van seekere huijsinge, waerinne de echteluyden zijn verstorven met het ingeloste reversael vandien [= Hoogstraat ZZ, het huis genaamd de Drie Weyten Bollen (nu Hoogstraat 6)]

Coopbrief bij Sibbrich ende Trintie Cornelis aen wijlen Gerryt Cornelis cum uxore gepasseert huysinge, alsmede 2/5 van een camer achter Brandaris, respectievelijck in de Vieverstraet staende, met het ingeloste reversael der zelve.

Coopbrief van een graff op't kerkhoff alhier.

[0222v] Een buideltie met eenige stuckies vreemd geld .

[0223r] Boeken:

in folio:

Gesnerus van de groote, ende kleine visschen mitsgaders de vogelen, Hoogh Duijts
Biblia van Sebastiaan Castellio met annotatien
State Bijbel
Postille door Gregorium Zamowtza, Hoogduits
Historien van de princen de Orange, Frans
Petri Andrea Commentarien Medici, Latijn
Chronijcq Sleidani, Hoogduits
Octus Sanitatis de Herbis Animalibut etc, Latijn
Historien ende Exempelboeken uit de Heilige Schrift door Andream Hoendorff, Hoogh Duits
Bibel Lysveldt, Neerduits
Medecijn boek door Christophorum Wietsinch, vertaelt door Carolum Battum

[0223v] Paraphratis Erasmi

Cosmographia universalis, Sebastiaan Munsteri
Lexicon Graeco Latinum Gesneri
Condordantie Sebastiani Francq
Historia ecclesiastica door vercheiden outvaders, Neerduits
De omnibus plantarum animaliumq natura et utilitate
Veltbouw ofte Lantswinning, door mr. Karel Stevens
Amsterdamse Zeecaarten door Albart Haies
Oorlogen ende beroertes in Frankrijk door Goulart
Wereltspygel S. Frank, Hoogduits

Quarto:

Claagliederen Jeremiae per Hartmannum Greidum, Hoogduits

[0224r] Het sien op Jesus door Isac Ambrosius

Huisboeck Bullingerii
Augustinus Van de Stadt Godts
Heildani Medecijnboek, Latijn

Biblia, Neerduits

Mr. Jan van Cotwijck, Loffelijcke reisen na Jerusalem

Gulden winckel der Constlievende Nederlanders , D.P. Pers

Zeilboeck van Bottingh

Coopmans roer door Udemans

Nieuw testament, Latijn ende Hoogduits

Historische beschrijvinge van 't leve Jesu Christi door Schabelje

Polibii Historien

Verantwoordinge van wettelijcke regeringen van Hollant etc.

[0224v] Heermans Gulden annotaties

Gedenckwaerdige spreucken, Baudartii

Spiegel van Westindien door Athanasium Inga van Peru

Sphera Mundi, Hoogduits

Oost- ende Westindische voiagien

Dictionarium, Frans ende Neerlants

Sweedse oorlogen

Cronijcq van den opgang ende afgang van t werelts wesen, Hoogduits

Conscientie dwangh door Henricum Arnoldi van der Linde

Italiaans boeckholden, Hoogduits

Forstelijcke warande de Dieren

Plinius van de dieren

[0224a r] In octavo:

Joannes Bugurni Tirocimum Latine

Ovidi Nasonis Metamorphosis, Latijn

Algemeiner Passion Hern, Hoogduits

Grammatica Latina

Geestelijcke Liedekens

Fanua linguarum Commenii

Grammatica Latina

Verdedinge der heilige schriftuire tegen de Roomsche kerk etc. door A. Costerium

Lusthof der Chimische medicine Paracelsi

Historie van de groten Tamerlaan

Gemene regeringe van Zwitserlandt

Petri Nessia Lessen, twe gelijcke

Uitlegginge over de openbaringe Joannis, Naupier

[0224a v] Biblia Latina

Vaack verdrijver

Bedeboeck, Hoogduits

Nomenclator Junii

Phrases Latine lingua

Ovidii Nasonis amatoria

Opera spinulae, Latine

Oorlochs practijcq door de here Praissac.

Beschrijvinge van oud Batavien

Magasijn van Dr. Joannes Schultetus

Rudimenta Latine

Magia Naturalis

[0225r] Colloquia Corderii

Grouwelen der voornaamste soort ketteren
Lingua Erasmi
Reeckenboek, Stockmans
Oeffeninge der Godsalicheit
Tyrocinum Latine
Tulps medesijnsche aenmerckingen
Historie van de nieuwe werelt
Dictionarium Kiliani
Lasari Riverii, medecijnsche tractaten, Latijn
Verclaringe over 't vader onse
Historien Herodiani
Christelijcke zevaert

[0225v] Erotemata dialectica et Rhetorica Melanctonis
Huwelijck, Cats
Republijcq van Switserlant
Spiegel van de oude ende nieuwe tijd, Cats
Geestelijcke Goutschaal
Een Frans boeck sonder titul
Nieticheit van de kinderdoop, Montani
Friga Scholasticarum Actium
Apologie van Conink Jacobus van Engelant
Benedicti Victorii de curandis morbis, Latine
Heermans Annotatien
Quintus Curtius van 't leven van Alexander de Groot
Nomentor Junio
Reeckenboek, Hoogduits

[0226r] Van de spoocken ende nachtgeesten
H. a Schingen Cort begriip van 't corpus juris
Dialogorum sacrorum, S. Castellio
Colloquia Erasmi
Eurithmetica door Willem Raadts
Psalmen Davids
't zamenspreekingge tusschen Polites ende Anna
Beede boek
Reeckenboek, Frans
Grammatica Cornelii Valerii
Metamorphosis Ovidii, Neerduits
Epistola Dominicis, Panbergii
Dictionarium Tetraglotton
Warachtige geschiedenissen onser tijds door Roset
Hypocratis coi aphorigmi, Neerduits

[0226v] Examen Herls
Testament
Thesaurus Evonijmi, de remediis secretis
Dictionarium Triglotton
Schat der ongesontheit, Beverwijk
Tragedische historien
Gemene zendbrieven Guevara
Onderwijsinge tot de Catachismus, Hoogduits

In 12o [duodecimo]

Het recht gebruik der tijdelijcke goederen

Morale wercken Plutarchi

Geestelijck Liedboek

Heilige Aendachten

Nieuw testament, Frans

Nieuw testament, Frans

[0227r] Het offerboek van sommige getuigen Jesu Christi

Liedboek van Lenaart Clock

De harp, Carel Vermander

Fundament boeck van Menno Symons

Psalmboek, Hoogduits

Ordonnatie van Frieslandt

Sententien Ciceronis, Latine

Christelijck gebed boeck, Hoog duits

Jacobi Primirosii Enchiridion

Frans ende Neerlants Testament

Plinii Secundi Naturale historien

Romeinse Adeler

Duechden spoor door P.B. [Petrus Baardt]

Roemer Visschers Brabbelingen

Heinsius Poesi

Sande, Nederlantse historien

[0227v] Innerlike spijgel der conschientien

Camphuisens Rijmen

Christelijcke Ridder Erasmi

Broederlijcke vereninge etc.

Epicteti hantboeckskes

Psalmboek, Frans

Nieuw testament

Het leven ende lijden Jesu Christi, Tauleri

De herpe of 's herten snarenspeel

Weg na Vreden Stadt

Geestelijck bloemhofken

Het gulden gebede boecksken

Vitae sanctorum

Nieuw jaarsgifte

Psalmboek, Frans

Gulden gebedeboeckskes

Enige paketties

Een goudwicht

[0228r] Aldus gedaen ende geïnventariseert in kennisse van ons commissaris ende secretaris .

Actum ut supra.

Laatste wijziging: 05-08-2019

